

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 กล่าวได้ว่า เป็นรัฐธรรมนูญฉบับประชาชน มีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับ เสรีภาพทางการสื่อสาร รวมทั้งสื่อมวลชนไว้ในมาตราที่ 39, 40 และ 40 ซึ่งนับเป็นการเปลี่ยนแปลงนโยบาย แนวคิดของการบริหาร จัดการ การสื่อสาร โทรคมนาคม ของประเทศไทย โดยบทบัญญัติในมาตรา 40 ระบุว่า

“คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และวิทยุโทรคมนาคม เป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับดูแลการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติ และระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ และประโยชน์สาธารณะอื่น รวมทั้งการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม”

การได้มาซึ่งบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ข้างต้น ได้ผ่านกระบวนการเรียกร้องการปฏิรูปทางการเมืองของประชาชนมานานหลายสิบปี ทำให้ส่งผลต่อการปฏิรูปทางสังคมด้านอื่นๆ ด้วย โดยเฉพาะสื่อมวลชนตามบทบัญญัติในมาตราต่างๆ ที่กล่าวข้างต้น ทั้งนี้ ปัญหาทางการสื่อสารของประเทศกำลังพัฒนาตลอดที่ผ่านมา (ฌอง แมคโบรด์, 2528. น. 65) ประชาชนเป็นเพียงผู้รับข่าวสารจากสื่อมวลชนเท่านั้น และถือเป็นเรื่องปกติที่ข่าวสารจะถ่ายทอดมาจากทิศทางเดียว คือ จากบนลงล่าง ยอมรับข่าวสารที่ออกมาเป็นพิมพ์เดียวกันที่คนสองสามคนเขียนขึ้นมา เพื่อแถลงต่อประชาชนทั้งหมด

ฌอง แมคโบรด์ (2528) ได้กล่าวว่า ทางแก้ไขปัญหาที่ดีที่สุดคือ การทำให้เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น โดยคำนึงแล้วประชาชนมีความสนใจในการสื่อสารที่ดีกว่า เป็นอิสระกว่าและมีปริมาณมากกว่า แต่ถ้าต้องการให้มีคนฟังเสียงประชาชนก็ต้องอาศัยวิธีการที่เป็นประชาธิปไตยมากขึ้น บทบาทของประชาชนจะเปลี่ยนไปจากการเป็นผู้รับมาเป็นผู้มีส่วนร่วมมากขึ้น ชนิดข่าวสารที่ส่งจะเพิ่มขึ้น ประชาชนจะมีบทบาท มากขึ้นและเข้าร่วมในทางที่ดีขึ้น ฉะนั้น การสื่อสารจะอยู่ได้และเป็นประชาธิปไตยถ้าหากสามารถรับใช้ประชาชนและตอบสนองความต้องการ

ประชาชน ในระยะที่ผ่านมา หลายฝ่ายพยายามขจัดอุปสรรคต่างๆ เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เข้าร่วมกิจกรรมการสื่อสารมากขึ้น ทั้งการจัดรายการวิทยุรูปแบบใหม่ให้ผู้ใช้สื่อรวมทั้งชุมชนต่างๆ ได้เข้ามามีบทบาทในการตัดสินใจ ในฝรั่งเศสมีห้องทดลองผลิตภาพยนตร์แห่งหนึ่งซึ่งมีสาขาหลายสาขายินยอมให้ชาวบ้านทำหน้าที่เกี่ยวกับชุมชนของตนเอง ในยูโกสลาเวียมีการทดลองตั้งศูนย์ข้อมูลผลิตหนังสือพิมพ์และรายการวิทยุของตัวเอง รายงานเหตุการณ์ในท้องถิ่นตนเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งสื่อในลักษณะนี้ขยายจำนวนขึ้นทุกปี ๆ และคึกคักมากในประเทศอุตสาหกรรม ในประเทศกำลังพัฒนามีบ้าง เช่น ในลาตินอเมริกา (ฌอง แมคโบรด์, 2528.)

เห็นได้ว่าการปรับทิศทางสื่อสารให้มีความเสมอภาค และการสื่อสารสองทางเป็นหนทางหนึ่งที่จะส่งเสริมหลักการประชาธิปไตย โดยเฉพาะสื่อที่เป็นสื่อมวลชน จะต้องรับใช้ประชาชนตามความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด วิทยุกระจายเสียงเป็นสื่อมวลชนแขนงที่สำคัญที่จะต้องปรับบทบาท รูปแบบการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ในมาตราที่เกี่ยวข้องรวมทั้งกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญมาตรา 40 ว่าด้วยการจัดตั้งองค์กรอิสระจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับกิจการ

กิจการวิทยุกระจายเสียงในประเทศไทย ถือกำเนิดขึ้นมาในระยะเวลาใกล้เคียงกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย กล่าวคือ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงทำพิธีเปิดสถานีวิทยุกระจายเสียงถาวรแห่งแรกในประเทศไทย คือ สถานีวิทยุกรุงเทพ พญาไท เป็นปฐมฤกษ์ เมื่อวันที่ 25 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2473 ซึ่งตรงกับวันพระราชพิธีฉัตรมงคล ต่อมาภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 กิจการวิทยุกระจายเสียงทั่วโลกได้เจริญรุดหน้าไปอย่างไม่หยุดยั้ง และประเทศไทยตื่นตัวเรื่องกิจการวิทยุกระจายเสียงอย่างมากเช่นเดียวกันและมีวิวัฒนาการเรื่อยมาตามลำดับ (ขวัญเรือน กิตติวัฒน์.2526) จวบจนปัจจุบันมีสถานีกระจายเสียงในประเทศไทย 523 สถานี

วิทยุกระจายเสียง เป็นสื่อมวลชนที่รัฐถือครองกรรมสิทธิ์ตั้งแต่แรกเริ่ม ในช่วง 25 ปีแรกของระบบวิทยุกระจายเสียงไทย การดำเนินการมีเป้าหมายทางการเมืองเป็นสำคัญ โดยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้มีบทบาทผลักดันและดูแลใกล้ชิด สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย เป็นแกนกลางของระบบในฐานะกระบอกเสียงของรัฐบาลและส่วนราชการ มีการนำเสนอและประกาศของทางราชการ รายการปาฐกถาและสุนทรพจน์ของบุคคลสำคัญในคณะรัฐบาล ต่อมาในยุคของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ต่อเนื่องจนถึงยุคจอมพลถนอม กิตติขจร และจอมพลประภาส จารุเสถียร เป็นยุคที่เปิดให้วิทยุของรัฐมีการขยายตัว ขณะเดียวกันก็เปิดให้เอกชนเข้ามาทำการค้าอย่างกว้างขวาง โดยสถานีขายเวลา ขายโฆษณา หรือให้สัมปทานแก่เอกชน ทำให้เป็นช่องทางของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรม ประชาชนในชนบทที่ต้องพึ่งสื่อวิทยุจึงไม่มีทางเลือกในด้านข่าวสารและความบันเทิง จำต้องพึ่งรายการที่เต็มไปด้วยโฆษณาสินค้าประเภทยาแก้ปวดและเครื่องสำอางและรายการชิงโชคต่าง ๆ สิ่งที่มาของการเปิดให้มีการแข่งขันตามกลไกการตลาด ดู

เหมือนว่ามีทางเลือกใหม่เพิ่มขึ้นสำหรับผู้ฟังในระยะแรก แต่ก็ยังไม่มีหน่วยงานใดทำหน้าที่ติดตามตรวจสอบเรื่องคุณภาพรายการวิทยุอย่างจริงจัง ดังนั้นประชาชนจึงไม่มีหลักประกันในเรื่องความหลากหลายของประเภท สารรายการสำหรับผู้ฟังกลุ่มต่าง ๆ (อุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์และคณะ, 2536)

ปัจจุบันนี้ วิทยุกระจายเสียงในประเทศโลกที่สาม รวมทั้งไทยยังนับว่าเป็นสื่อมวลชนประเภทอิเล็กทรอนิกส์ที่เก่าแก่ที่สุดและแพร่หลาย การให้บริการกระจายเสียงในหลายประเทศเดิมเป็นระบบผูกขาดและมุ่งให้บริการสาธารณะ แต่ปัจจุบันนี้การดำเนินการจะเกี่ยวข้องกับธุรกิจการค้าอยู่มาก และในโอกาสต่อไปวิทยุกระจายเสียงจะต้องเป็นวิทยุกระจายเสียงอิสระและมุ่งให้บริการแก่ชุมชนมากขึ้น โดยคาดว่าในปี ค.ศ. 2000 ประเทศต่าง ๆ จะดำเนินการพัฒนากิจการวิทยุกระจายเสียงในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การจัดตั้งสถาบันดูแลกิจการวิทยุกระจายเสียงให้มีเสรีภาพยิ่งขึ้น การส่งกระจายเสียงหลาย ๆ ภาษา การมุ่งให้บริการแก่ชุมชน การแข่งขันในเชิงพาณิชย์และการปรับปรุงเทคโนโลยีทางเสียงและบริการส่งข้อมูลควบคู่กันไป (อรรถพร เขียวถาวร, 2540)

ขณะเดียวกัน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพ.ศ. 2540 ในบทบัญญัติมาตรา 40 เป็นการเปลี่ยนแปลงแนวความคิดทางด้านการสื่อสารมวลชนของสังคมไทยจากที่เคยเป็นมาอย่างมาก ส่งผลให้สถานีวิทยุกระจายเสียงทุกแห่งมีพันธกิจที่ต้องกระจายเสียงเพื่อประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น เพราะถือว่าการสื่อสารเป็นทรัพยากรที่ช่วยในการพัฒนาที่สำคัญอย่างหนึ่ง เป็นเครื่องมือที่จะทำให้ปวงชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจอย่างแท้จริง

นับจากนี้ไปสื่อวิทยุกระจายเสียงจึงต้องมีการปรับบทบาทโดยคำนึงถึงการเสนอข่าวสารที่เป็นประโยชน์และเหมาะสมกับประชาชนในแต่ละท้องถิ่น ระบบเครือข่ายการสื่อสารที่ส่งจากส่วนกลางออกไปสู่ท้องถิ่นชนบท รวมทั้งกรณีกลุ่มอิทธิพล และกลุ่มผลประโยชน์จากส่วนกลางในการครอบงำการใช้สื่อมวลชนท้องถิ่นจะต้องถูกปรับเปลี่ยนไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อวิทยุกระจายเสียงที่มีสถานีตั้งอยู่ในท้องถิ่นต่างๆเกือบทุกจังหวัดทั่วประเทศ เพราะรูปแบบการไหลของข่าวสารทางเดียว คือ จากเมืองหลวงหรือเมืองใหญ่ไปสู่ชนบท จะเอื้ออำนวยต่อการพัฒนาเพื่อให้ท้องถิ่นได้น้อยมากเพราะผู้รับสารไม่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนา (จุมพล รอดคำดี, 2532)

การพัฒนาสื่อวิทยุกระจายเสียงให้เกิดประโยชน์สาธารณะด้วยการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมายท่ามกลางพลวัตแห่งการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมทั้งในระดับต่างประเทศ ระดับภูมิภาค และระดับภายในประเทศ ที่จะเกิดการขยายตัวของแนวคิดด้วยประชาธิปไตย (Democratization) (สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์, น.202-203)จึงเป็นประเด็นปัญหาที่หน่วยงาน องค์กร ที่เกี่ยวข้องจะต้องร่วมกันคิดหาแนวทางปรับปรุงการดำเนินการของวิทยุกระจายเสียง เพื่อให้วิทยุกระจายเสียงในท้องถิ่นต่าง ๆ ให้บริการ

ข่าวสารแก่ประชาชนหรือชุมชนได้ประโยชน์สูงสุด โดยรูปแบบหนึ่งที่สถานีวิทยุกระจายเสียงจะทำได้คือการเป็นวิทยุสาธารณะ อยู่ในรูปลักษณะวิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ซึ่งมีการดำเนินการในประเทศต่าง ๆ หลายประเทศ ส่วนประเทศไทยมีแนวโน้มการเกิดรายการวิทยุชุมชนเพิ่มมากขึ้น

ดังนั้น จึงเป็นแนวทางที่จะต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในประเทศไทยต่อไป ทั้งนี้งานวิจัยที่สุรินทร์ แปลงประสพโชค ศึกษาเรื่องวิทยุกระจายเสียงชุมชนขึ้น เมื่อปีพ.ศ. 2533-2534 ได้ทำการทดลองจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนขึ้น ณ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดจันทบุรี ระบบ เอฟ .เอ็ม ความถี่ 90.25 เมกะเฮิรตซ์ ออกอากาศตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2533 ถึงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 โดยผลิตรายการออกอากาศวันละประมาณ 55 นาที ระหว่างเวลา 11.30-12.30 น. คณะกรรมการที่ดำเนินการเป็นผู้นำชุมชนในพื้นที่ทดลอง ซึ่งเป็นชุมชนชนบทในเขตชานเมือง จังหวัดจันทบุรี อยู่ห่างจากสถานีในรัศมีโดยรอบระหว่าง 6-10 กิโลเมตร ผลการศึกษาดังกล่าวได้ยืนยันอย่างชัดเจนถึงความเป็นไปได้ในการจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชน ทั้งด้านนโยบาย ด้านสถานี การบริหารโดยคณะกรรมการด้านผู้ฟัง ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับหลักการของวิทยุกระจายเสียงชุมชน คือ ร้อยละ 28.6 ที่เห็นด้วย และร้อยละ 60.2 ที่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ผู้ฟังรายการร้อยละ 95.4 เห็นควรให้จัดรายการต่อไป จึงเห็นได้ชัดเจนว่า ผู้ฟังมีความต้องการวิทยุกระจายเสียงชุมชน นอกจากนั้นจากการศึกษากลุ่มตัวอย่างก่อนและหลังการทดลอง มีผล อย่างชัดเจนว่า ผู้ฟังให้ความนิยมฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน มากกว่ารายการเดิม ที่จัดในช่วงเวลาเดียวกัน และมีความพึงพอใจในการรับสารของกลุ่มผู้ฟังเพิ่มขึ้นด้วย ทั้งนี้ผลของวิทยุกระจายเสียงชุมชน ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรับสื่อ และความพึงพอใจในการรับสารของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย หลังจากรับดำเนินการทดลองจัดวิทยุกระจายเสียงชุมชนเป็นเวลา 2 เดือนแล้ว ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มผู้ฟังเป้าหมาย คือ ผู้ฟังจะนิยมฟังรายการวิทยุในช่วงเวลาดังกล่าวมากขึ้น ผู้ฟังจะมีความพึงพอใจในการรับฟังวิทยุกระจายเสียงเพิ่มขึ้น ผู้ฟังจะได้ประโยชน์จากการฟังวิทยุกระจายเสียงมากขึ้น

นอกจากนั้น สุรินทร์ แปลงประสพโชค ยังระบุว่า การใช้วิทยุกระจายเสียงชุมชนเป็นสื่อเพื่อการพัฒนา มีความเป็นไปได้ จากการที่วิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ทดลองขึ้น มีลักษณะเป็นศูนย์กลางข่าวสารของชาวบ้าน แต่ชาวบ้านยังมีการรับฟังที่ไม่สม่ำเสมอ เพราะมีภารกิจที่ต้องทำซึ่งไม่เป็นไปตามกำหนดเวลาที่ชัดเจนเหมือนเวลาของการกระจายเสียงรายการ การรับฟังที่ขาดหายไปเพราะหลงลืมเวลา การไม่มีโอกาสได้ฟังรายการอย่างตั้งใจ รวมไปถึงทักษะการฟังเป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องพิจารณาในการใช้วิทยุกระจายเสียงชุมชนเป็นสื่อ เพื่อการพัฒนา การใช้สื่ออื่นเสริมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของวิทยุกระจายเสียงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง สิ่งที่ยังมองไม่เห็นชัดเจนประการหนึ่งที่สามารถใช้ได้ คือ หอกระจายข่าวที่มีอยู่ในตำบล หมู่บ้านต่างๆทั่วประเทศ จำนวน

ถึง 27,067 แห่ง ดังนั้นสามารถใช้รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนถ่ายทอดออกกระจายเสียงในหมู่บ้านผ่านทางหอกระจายข่าว หรือเสียงตามสายที่มีอยู่ในท้องถิ่นได้อย่างเหมาะสม เพราะเนื้อหาสอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งหอกระจายข่าวส่วนใหญ่จะใช้งานเพียงบางช่วงและมีเวลาว่างเกือบตลอดวัน การถ่ายทอดในลักษณะดังกล่าวนี้จะช่วยเสริมประสิทธิภาพของวิทยุกระจายเสียงชุมชนให้สูงขึ้น และทำหน้าที่ศูนย์กลางข่าวสารที่แท้จริงของชุมชน ขณะเดียวกันก็เป็นการสนับสนุนหอกระจายข่าว และเสียงตามสายอีกส่วนหนึ่งโดยเสียค่าใช้จ่ายน้อยมาก

จากการทดลองจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนดังกล่าว อูษา จันทรประภาศได้ศึกษาการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนของทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี เมื่อปี พ.ศ. 2534 โดยศึกษาถึงพฤติกรรม การเปิดรับสื่อรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ลักษณะการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจของผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่มีลักษณะทางประชากรแตกต่างกัน รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ศึกษา ใช้ชื่อรายการว่า สร้างสรรค์จันทบุรี ออกอากาศระบบ เอฟ.เอ็มและเอ.เอ็ม ซึ่งต่อ เนื่องจากการวิจัยกึ่งทดลองจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ของนายสุรินทร์ เปล่งประสพโชค ที่บริหารและดำเนินรายการโดย คณะกรรมการ ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนในพื้นที่ที่ทดลอง ออกอากาศทุกวัน วันละหนึ่งชั่วโมงซึ่งผู้วิจัยได้ให้อาสาสมัครในพื้นที่จำนวน 12 คน ออกทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัว กับกลุ่มตัวอย่างจากหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ห่าง 6-10 กิโลเมตร โดยรอบ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยระบบเอฟ.เอ็ม จังหวัดจันทบุรี จำนวน 300 ตัวอย่าง ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เคยฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ผู้ฟังส่วนใหญ่มีความเห็นว่รูปแบบรายการน่าสนใจ รายการได้เสนอข่าวและสาระน่ารู้เกี่ยวกับท้องถิ่น และเป็นรายการที่มีกรรมการบริหารและจัดรายการโดยตัวแทนของคนในท้องถิ่น

การศึกษาของ อูษา จันทรประภาศ ยังพบว่าผู้ฟังรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนมีการใช้ประโยชน์และความพึงพอใจในระดับมากโดยเฉพาะเรื่องที่เป็นเนื้อหาสาระของรายการ คือ หลักการที่เป็นรายการของประชาชน บริหารรายการโดยตัวแทนของประชาชน ให้ความรู้ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่ออาชีพ และการดำเนินชีวิตประจำวัน รายการที่เป็นกระบอกเสียงแทนประชาชน วิธีการแก้ปัญหาต่างๆ ข่าวสาร และข้อมูลเพื่อใช้พูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับผู้อื่น การทดลองจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทยดังกล่าวข้างต้น นับเป็นแนวทางหนึ่งของการพัฒนาสื่อมวลชนประเภทวิทยุกระจายเสียงในการถ่ายทอดข่าวสารสนองตอบผู้รับอย่างแท้จริง (อูษา จันทรประภาศ, 2535) แต่การจัดรายการในรูปแบบวิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) ยังไม่แพร่หลาย หรือมีการทดลองเพิ่มเติม

จนกระทั่งพ.ศ.2541 กรมประชาสัมพันธ์ได้อนุมัติโครงการวิทยุชุมชนกับคน อปม. โดยมีการคัดเลือกสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ในส่วนภูมิภาค 19 สถานี ดำเนินการ

จัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน เพื่อเป็นการแสวงหารูปแบบการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงในแต่ละท้องถิ่น ให้สามารถตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนรวม หรือเพื่อประโยชน์สาธารณะ ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติไว้ โดยมีนายสุรินทร์ แปลงประสพโชค ตำแหน่งปัจจุบันคือ ผู้อำนวยการส่วนมวลชนสัมพันธ์ สำนักพัฒนานโยบายและแผนการประชาสัมพันธ์ เป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการโครงการวิทยุชุมชนกับคนอพยพ.ของกรมประชาสัมพันธ์ ซึ่งเป็นบุคคลที่เป็นผู้ทำการทดลองการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทยเป็นครั้งแรก ที่สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดจันทบุรี ปลายปี พ.ศ. 2533

การจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในโครงการนำร่องของกรมประชาสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ เป็นการหารูปแบบของรายการที่จะสามารถตอบสนองความต้องการของคนในชุมชนท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาการสื่อสาร ที่มักเป็นการสื่อสารจากบนลงล่าง ทำให้คนในสังคมไม่มีช่องทางในการแสดงออกถึงการมีส่วนร่วมอันเป็นหลักการประชาธิปไตยอีก ทั้งเป็นการแสวงหารูปแบบเพื่อการพัฒนาทางด้านสื่อสารมวลชนอันสอดคล้องกับนโยบายของกรมประชาสัมพันธ์ พ.ศ. 2542-2544 ที่กำหนดไว้ดังนี้

1. เร่งสร้างความเข้าใจให้แก่ประชาชนในประเด็นต่าง ๆ ตามวาระแห่งชาติ คือ ด้านเศรษฐกิจพอเพียง การประหยัด ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และสิทธิหน้าที่ของพลเรือน ตามรัฐธรรมนูญ
2. เร่งพัฒนาทรัพยากรบุคคลทุกระดับให้มีความรู้ความก้าวหน้าในสายงานประชาสัมพันธ์และสื่อสารมวลชน
3. เร่งพัฒนาเทคโนโลยีด้านสื่อสารมวลชนของรัฐให้ทันสมัยและระบบสารสนเทศให้ทันสมัยทันเหตุการณ์ มีการเชื่อมโยงทั้งในองค์กรและนอกองค์กร รวมทั้งพัฒนาระบบการบริหารข้อมูลข่าวสารให้สามารถบริการประชาชนได้อย่างรวดเร็วถูกต้องและเป็นธรรม
4. สนับสนุนให้มีการวิจัย และพัฒนาด้านการประชาสัมพันธ์ และสื่อสารมวลชนอย่างต่อเนื่อง และนำมาใช้อย่างจริงจัง
5. เพิ่มศักยภาพการติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติราชการของหน่วยงานในสังกัด เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน
6. ส่งเสริมความร่วมมือกับองค์กรระหว่างประเทศด้านการประชาสัมพันธ์และสื่อสารมวลชน

สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ได้รับคัดเลือกให้เป็น 1 ใน 2 สถานีของสำนักประชาสัมพันธ์เขต 1 ที่จัดรายการวิทยุชุมชนตามโครงการของกรมประชาสัมพันธ์ ดังนั้นการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาจึงเป็นโอกาสและจังหวะที่ดีในการ

ศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน โดยเฉพาะแนวคิดและโครงสร้าง การดำเนินงานรายการวิทยุชุมชนและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนซึ่งเป็นผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย งานวิจัยเกี่ยวกับวิทยุกระจายเสียงชุมชนทั้งสองเรื่องที่กำลังมาข้างหน้ายังไม่มีการศึกษาในประเด็นการมีส่วนร่วมของประชาชน การศึกษาครั้งนี้จึงเป็นการแสดงผลการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชน ของสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ที่ดำเนินรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน เป็นไปตามหลักการ แนวคิดของ วิทยุกระจายเสียงชุมชน ภายใต้กรอบ นโยบายและความรับผิดชอบของคณะกรรมการบริหาร วิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ในโอกาสที่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาได้รับคัดเลือกให้อยู่ในโครงการ นำร่องการจัดรายการวิทยุชุมชน ที่กรมประชาสัมพันธ์ อนุมัติให้ดำเนินการ 19 สถานีทั่วประเทศ ในปีงบประมาณ 2542 เพื่อแสวงหาแนวทางการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงให้เกิดประโยชน์ต่อ สาธารณะ ผู้วิจัยสามารถหาข้อมูล สังเกตแบบมีส่วนร่วม หรือจดบันทึกตามหลักการรวบรวม ข้อมูลได้โดยสะดวก เนื่องจากผู้วิจัยเป็นข้าราชการกรมประชาสัมพันธ์ ปฏิบัติหน้าที่ผู้สื่อข่าว ที่ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา อีกทั้งเป็นเลขานุการคณะกรรมการ บริหารวิทยุชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยจึงสามารถสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ที่เกี่ยวข้องได้โดยสะดวก

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสามารถนำผลของการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดนครราชสีมา มาวิเคราะห์เพื่อศึกษาแนวคิดและโครงสร้างการดำเนินงาน โครงการวิทยุชุมชน การเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนของประชาชนมีลักษณะใด ประชาชนมีความพร้อมใน การเข้ามามีส่วนร่วมระดับใดและแนวทางความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการด้วยตนเองของ ประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดนครราชสีมา โดยใช้เกณฑ์ตาม หลักการวิทยุกระจายเสียงชุมชน รวมทั้งการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของUNESCOทั้งการเข้าถึงสื่อ การมีส่วนร่วม และการบริหารจัดการสื่อด้วยตนเอง อันจะทำให้เห็นแนวทางการสื่อสารแบบมี ส่วนร่วมของประชาชนโดยผ่านรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน ซึ่งนำไปใช้เพื่อการพัฒนาประเทศ ได้ต่อไป การวิจัยนี้ศึกษาจากบุคคลที่มีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการดำเนินงานจัดรายการวิทยุ กระจายเสียงชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ที่ชื่อรายการว่า “วิทยุชุมชนของคนโคราช” ซึ่งแบ่งออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหารกรมประชาสัมพันธ์ คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน คณะ อนุกรรมการผลิตรายการ อาสาสมัครแจ้งข่าว และผู้นำชุมชน หรือองค์กรประชาชน ตลอดจน เอกสารที่เกี่ยวข้องและการสังเกตแบบมีส่วนร่วมในการทำงานของผู้วิจัย

ปัญหานำวิจัย

1. แนวคิดและโครงสร้างการดำเนินงานโครงการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างไร
2. ประชาชนเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ในลักษณะใด
3. ประชาชนมีความพร้อมเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาในระดับไหน
4. การบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชนที่เป็นไปได้ในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดนครราชสีมาเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาแนวคิดและโครงสร้างการดำเนินงานโครงการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาการเข้าถึงสื่อวิทยุชุมชนของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อศึกษาการเข้ามามีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน จังหวัดนครราชสีมา
4. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการด้วยตนเองของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดนครราชสีมา

นิยามศัพท์

วิทยุกระจายเสียงชุมชน (Community Radio) หมายถึง วิทยุกระจายเสียงท้องถิ่นที่จัดและดำเนินการ โดยยึดความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก ประชาชนสามารถเข้าถึงสื่อ เข้ามามีส่วนร่วม และสามารถดำเนินการบริหารจัดการตนเองได้ โดยเฉพาะผู้ดำเนินรายการมาจากคณะกรรมการที่เป็นตัวแทนจากผู้ฟังกลุ่มเป้าหมาย

สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน หมายถึง สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ระบบเอฟ.เอ็ม. ความถี่ 105.25 เมกะเฮิร์ตซ กำลังส่ง 1 กิโลวัตต์ ซึ่งเป็นสถานีที่ได้รับการคัดเลือกให้จัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนตามโครงการนำร่องของกรมประชาสัมพันธ์ ในพื้นที่สำนักประชาสัมพันธ์เขต 1 ขอนแก่น

รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน หมายถึง รายการวิทยุชุมชนของคนโคราช ออก

อากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ระบบเอฟ.เอ็ม.ความถี่ 105.25 เมกะเฮิร์ตซ์

เขตบริการ หมายถึง พื้นที่ที่สามารถรับฟังการกระจายเสียงได้อย่างชัดเจน ของ สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมา ระบบเอฟ.เอ็ม. 105.25 เมกะเฮิร์ตซ์

ประชาชน หมายถึง ผู้ฟังกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ที่ทำการศึกษา คือพื้นที่จังหวัด นครราชสีมา ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

คณะกรรมการบริหารวิทยุกระจายเสียงชุมชน หมายถึง คณะกรรมการที่ผู้อำนวยการ การสำนักประชาสัมพันธ์เขต1 แต่งตั้งขึ้นเพื่อบริหารรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

คณะอนุกรรมการผลิตรายการวิทยุชุมชน หมายถึง ผู้แทนชุมชนและเจ้าหน้าที่ของ สถานีวิทยุที่ผู้อำนวยการสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยจังหวัดนครราชสีมาแต่งตั้งขึ้น ทำหน้าที่ผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ผู้ฟังกลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมใน รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนทุกระดับตามที่ UNESCO กำหนดใน 3 ระดับ ตั้งแต่การเข้าถึง, การมีส่วนร่วมในสื่อ วางแผน และการบริหารจัดการด้วยตนเอง

การเข้าถึงสื่อ หมายถึง การที่สถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน เปิดโอกาสให้ประชาชน เข้าถึงรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนที่ให้บริการแก่ชุมชน หรือประชาชนเข้าไปใช้สื่อตามความ ต้องการของชุมชน การแสดงความคิดเห็นหรือการแสดงความเห็นต่อการเปลี่ยนแปลงรายการ ตลอดจนคณะผู้ผลิตรายการ

การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายเข้ามามีส่วนร่วมในการ วางแผนและผลิตรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

การบริหารจัดการด้วยตนเอง หมายถึง วิธีการหรือแนวทางความเป็นไปได้ในการ ตัดสินใจด้วยตนเองตามวิถีทางประชาธิปไตย ตั้งแต่การเริ่มคิด วางแผน ผลิตรายการและกำหนด นโยบายด้วยตนเอง ของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชน

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาแนวคิดและโครงสร้างการดำเนินงานโครงการวิทยุชุมชน การมีส่วน

ร่วมของประชาชนในการดำเนินงานรายการวิทยุชุมชน สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมาโดยศึกษา รายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนจังหวัดนครราชสีมาที่ใช้ชื่อรายการว่าวิทยุชุมชนของคนโคราช ออกอากาศทางสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย จังหวัดนครราชสีมา ระบบเอฟ.เอ็ม. ความถี่ 105.25 เมกะเฮิร์ตซ ตั้งแต่เริ่มออกอากาศรายการวิทยุชุมชนของคนโคราช วันที่ 1 ตุลาคม 2541

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาวิจัย จะเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานด้านสื่อสารมวลชนในการปรับปรุงพัฒนางานด้านวิทยุกระจายเสียงให้สามารถตอบสนองความต้องการประชาชนและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสาธารณะด้วยหลักการประชาธิปไตย และการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชน
2. ผลการศึกษาสามารถนำไปเป็นแนวทางการจัดรายการวิทยุชุมชนในสถานีอื่นๆ โดยเฉพาะสถานีวิทยุในส่วนภูมิภาคที่อยู่ในท้องถิ่น เพื่อให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 40 และพระราชบัญญัติองค์กรจัดสรรคลื่นความถี่และกำกับการกิจการวิทยุกระจายเสียงวิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2543 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-2544) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาคนและส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับ
3. เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานการจัดรายการวิทยุกระจายเสียงชุมชนในประเทศไทย ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและผู้สนใจเรื่องนี้